

SAARDE VALLAVOLIKOGU

OTSUS

Surju

19. juuni 2025 nr 1-2/180

Reiu jõe ja jõgikonna veerežiimi muutuste keskkonnamõju strateegiline hindamine

Tulenevalt Saarde valla territooriumil asuvate Kikepera Looduskaitseala (LKA), teiste hoiualade ja Rail Balticu (RB) hüvitusala veerežiimi radikaalse muutmise kavatsustest on vajadus eelnevalt teostada keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH) Reiu jõe ja jõgikonna veerežiimi muutustele, sh eeskätt suurvete ajal ja keskendudes üleujutuste tipptasemete tõusu mõjule inimeste elukeskkonnas.

Viimasel aastakümnel on valla territooriumile (1065 km², sellest 771 km² ehk 72% metsa ja soid) koondunud ebaproportsionaalselt suur hulk riigile olulise tähtsusega infrastruktuuriprojekte, eeskätt aga nende hüvitus- ja leevendusalasid. See on tekitanud vallale ülejõukäiva (hüvitus)koormuse, piirates kohaliku omavalitsuse põhiseadusliku kohustuse – iseseisva kohaliku elu-, sotsiaal- ja majanduskorralduse – täitmise võimalusi.

Saarde vallas kasvab rohkem kui 3% kõigist Eesti metsadest, sh 5% RMK metsadest. Maamaksu infosüsteemi andmetel on RMK hallatavast 573,2 km² kogunisti 280,1 km² ehk 49% looduskaitse kitsendustega, sellest 205,2 km² ehk 36% rangete kitsendustega (sihtkaitsevööndis).

Kõigi looduskaitse kitsendustega maade pind vallas (RMK, Tihemetsa metskond ja muud maad) on 341,7 km², sellest rangete kitsendustega 219,4 km². Ainuüksi maamaksu kaotus vallaeelarvele kasvab seetõttu tulevaks aastaks nominaalselt 107 500 euron, kaitsealuste maade kui aktiivse turuta maade õigustamatust ja vallaeelarvetele kompenseerimatust kolmekordsest allahindlusest tulenevalt aga reaalselt vähemalt 320 000 euron. Vallal jääb saamata juba ligi 40% õiglasest maamaksust.

Saarde Vallavolikogu nõustub, et riiklikult olulised infrastruktuuriprojektid nagu Rail Baltic, Via Baltica laiendus ning energiataristu arendamine on vajalikud Eesti majanduse ja ühenduste uuendamiseks-parandamiseks.

Samas on tekkinud olukord, kus nende projektidega kaasnevad keskkonnamõtjude leevendusala ja hüvitismeetmed on ebaproportsionaalselt mahukad, nende loodust, jõgede veerežiimi, inimeste elu- ja töökeskkonda muutev radikaalsus aga teadus- ja teadmispõhiselt läbi kaalumata.

Saarde valla territooriumile koondunult piirab kavandatav väga põhjalikult, kuid vallavolikogu seisukohti ja avalike arutelude tulemusi süstemaatiliselt ignoreerides metsavalla rahva traditsioonilist põhitegevust - metsade säästlikku majandamist, aga ka maakasutust ja arendamisvõimalusi laiemalt.

Seda enam, et tegemist on rohkem kui sajandipikkuste traditsioonidega metsavallaga, kunagise Kilingi-Nõmme Näidismetsamajandi territooriumiga – neil aastakümnetel okupatsiooni kiuste hästi majandatud-looduskaitstud võimsate-liigirikaste metsakooslustega, kuivendatud ja praeguseks uuenenud ökosüsteemiga. Metsamajandi esimese juhi ja väljakujundajana alustas teatavasti legendaarne Heino Teder, aastatel 1966 – 1988 metsamajanduse ja looduskaitse minister.

Arusaamatutel põhjustel ja ilma riigi (tipp)teadlaste vähesegi konsensuseta on vallarahva ja looduse koostöös kasvatatud-hoitud-majandatud liigirikkad hiigellaaned ning väljakujunenud veerežiim seatud ettearvamatult ümberkujunduse rööbastele.

Metsade kaitse ja majandamine Eestis vajavad teaduspõhist ja arukat tasakaalu inimese ja looduse koostöös.

Mitte ainult Saarde, vaid kogu Eesti metsade edasise kaitse ja säästliku majandamise korraldamisel on arukas lähtuda parimast teadusest-teadmisest, tuginedes samas parimale praktikale. Mõlemad on Eestis olemas. Ükski Euroopa riik pole viimase 80 aastaga kahekordistanud oma metsapinda ja metsatagavara ega paremini (vähemhalvemini) hoidnud liigirikkust.

Saarde vallavolikogu, tuginedes valla metsade seisundile ja oma arvukatele metsandus-looduskaitse professionaalidele teab, et:

- kindlasti tuleb majandusmetsades vältida juurdekasvu ületavat raiet ning tagada – akadeemik Veiko Uri refereerides - liigirikkad, terved ja elujõulised metsad, mis tõhusaimalt leevendavad kliimamuutusi;

- riigis on möödapääsmatult vajalik jõuda teadmispõhisele konsensusele, kas ja kui suur osa seni majandatud (inimese ja looduse koostöös kujundatud) metsast on arukas üksnes looduse kujundada ehk sihtkaitseveerežiimile määrata/jätta. Üldtuntud näiteks on siin Suure Munamäe hiidkuusiku häbiväärne saatus;

- valla kolmveerand sajandit tagasi kuivendatud võimsate ja liigirikaste metsade seisund uuenenud ökosüsteemina on igati hea ega vaja - akadeemik Ülo Niinemetsa refereerides – juba piisavalt looduslikuna ning süsiniku sidujana sooks „taastamist“. See tuleb taassoostamisalast välja arvata:

- nii looduskaitse all oleva kui majandusmetsa biomass ehk metsatagavara on rahvuslik ühisvara nii kliimamuutuste leevendajana kui liikide elupaigana. Vältimatult vajalik on seda mõõta ja teada nii majandus- kui kaitsemetsades;

- ennetamiseks valdavalt ühevanuse metsa hukku vanadusest, kahjurirüüstest, tormist või senise kuivendatud kasvupinnase veega küllastamisest/üleujutamisest ja sellest tulenevat mass-süsinikuheidet või tuleohtu, on igati põhjendatud selle puidu kasutamine piiranguvööndi mõtestatud kaitsekorralduskava alusel;

- metsis ei ole vee- ega isegi mitte üksnes soolind, tema elupaigaks sobivad hästi ka majandusmetsad ning Kikeperas juba toimuva arvukuse kasvu kiirenemist pidurdavad eeskätt pesi rüüstavad kährikud, rebased jt.

Saarde vallavolikogu arvates on veel ohtlikum veerežiimi ümberkujundamise (tagasipööramise) prognoositav mõju vallaelanike elukohtadele (ligi 1000 inimest) ja

vallaasutustele (eeskätt Surju hooldekodu hoolealustele-töötajatele) Surju, Ilvese, Rabaküla ja Metsaääre külades vahetult Reiu jõe suurvete ajal üleujutatavatel aladel.

Reiu jõgikonnast, keerukast veerežiimist

Saarde valla territooriumi läbivad mitmed Pärnu jõe lisajõed. Suurimaks neist on Reiu jõgi, mis saab alguse Eesti - Läti piiri lähedalt Lätist Soka järvest ja suubub Pärnu jõkke. Reiu jõe pikkus on ca 72,9 km ning valgala ca 730,5 km² (veekogude andmed Keskkonnaportaalist).

Reiu jõkke suubuvad:

- 1) Lähkma jõgi on Reiu jõe parempoolne lisajõgi, mille lähe asub Kilingi-Nõmme linna lähisel. Jõe pikkus on 38,5 km, valgala 189,9 km². Tähtsamad lisajõed on Valdimurru oja, Kaskealuse oja, Kutja oja ja Sutesoo oja. Lähkma jõkke suubub Marana kraav ja Kasemetsa kraav.
- 2) Vaskjõgi, pikkus on 22,6 km, valgala 150,1 km². Vaskjõgi on pikas ulatuses piiriks Saarde valla ja Pärnu linna vahel. Saarde vallas jääb jõe lähistelega hajaasustusalale.
- 3) Surju oja, pikkus on 18,2 km, valgala 57,8 km². Surju ojal asub kaks paisjärve: Surju järv 4,7 ha ja Surjupera paisjärv 1 ha.
- 4) Humalaste jõgi läbib Kilingi-Nõmme linna ja Saarde küla. Jõe pikkus on 15,9 km, valgala 27,8 km².
- 5) Veelikse oja (10,3 km), Jurga oja (11,5 km), Külge oja (18,7 km) jt ojad.
- 6) Ura jõgi, pikkus 53,2 km ning see suubub merre Timmkanali kaudu ja Uulu kanali kaudu.

Pärast Valga-Uulu maantee truubi sulgemist pole sellel Reiu jõe lisajõel Reiu enama ühendust. Algselt oli Uulu kanal ka Reiu üleujutuste leevendajaks – osa liigvett pääses Ura tagurpidivoolu kaudu Uulu kanalis. Vahetult RB trassi kõrval jääva Maarjapealse raba hiigeltagavaraga (üle 400 tm/ha) “taassoostamine”, samuti aga teised kavandatud kraavide sulgemised mõjutavad suurvete ajal prognoosimatult Ura jõe vooluhulkasid, sh ohustades Häädemeeste valla Uulu küla uusi eramuaarendusi.

Reiu lisajõgedest esimesed kolm toovad suurvete ajal Kikepera LKA ja mitmete teiste hoiualade veed Reiu jõkke ja otse üleujutatavate kaldaaladega Surju, Ilvese, Rabaküla ja Metsaääre küladesse, eeskätt nende tiheasustatud keskustesse. 2025. aasta jaanuaris olid näiteks evakueerimise äärmisel piiril Surju hooldekodu kaks elukorpust.

Reiu jõe tasane ja madal alamjooks ca 10 km ulatuses Saarde valla piires on suurvete ajal üleujutatav, sh maksimumtõusude korral (viimased 2010., 2011. aastal ja 2025. aasta jaanuaris) taluvuse ehk inimeste evakuatsioonivajaduse piirini.

Saarde vald ei kuulu seni põhjendamatult riiklikult fikseeritud keskkonnaministri 08.06.2022 käskkirjaga nr 1-2/22/197 „Üleujutusohuga seotud riskide maandamiskava kinnitamine“ kinnitatud Lääne-Eesti vesikonna üleujutusohuga seotud riskide maandamiskava 2022–2027 alusel üleujutustega seotud riskipiirkondade hulka, kuid tegelikult juba aastakümneid suurvete korral üleujutustega aladel (Reiu jõe äärsed alad Metsaääre, Surju ja Rabaküla külades) soovitatakse ehitamist mitte kavandada.

Vabariigi Valitsuse 06.02.2025 korralduse nr 42 „Nõusolek Natura erandi kohaldamiseks Pärnu maakonnaplaneeringu „Rail Baltic raudtee trassikoridori asukoha määramine“ kehtestamiseks Riigikohtu 19. mai 2020. a otsusega nr 3-18-529 tühistatud trassilõikude piirkonnas“ punkti 2.3 Hüvitusmeetmete rakendamine kohaselt:

1) Uute metsise püsielupaikade moodustamine liigi elupaikade kaitseks. Kaitse alla tuleb võtta Rabaküla, Mõtuse, Maarjapeaksi, Venemurru, Saki, Nepste, Kotisoo-Marina, Reiu, Kaugoja, Kurgoja, Marana metsise elupaigad, kokku 11 uut metsise püsielupaika pindalaga 4811 ha.

2) Metsise elupaikade taastamine (kraavide sulgemine, teede likvideerimine jm). Taastamistööd tuleb teha 11 alal: Rabaküla, Mõtuse, Venemurru, Saki metsavahe, Nepste, Kotisoo-Marina, Reiu, Kaugoja, Marana, Lodja, Jaamaküla kokku 3454 ha ulatuses. Taastamistööde sisuks on kõikidel juhtudel kraavide likvideerimine, kahel alal (Venemurru ja Nepste) tuleb ka olemasolevaid teid likvideerida. Lisaks tuleb ühes asukohas (Venemurru) suunata looduslikku sängi Mustjõe osa, mis jääb taastamisalale.

Korralduses loetletud kraavide sulgemise alad asuvad Reiu ja Ura jõe valgalal.

Lisaks neile on Reiu jõe valgalal kraavide sulgemise ehk veerežiimi reguleerimise ehk taassoostamise projekte juba teostatud 3000 hektaril, sh Kikepera LKA-l ligi 2000 hektaril. Kavandamisel-projekteerimisel on projekte 6806 hektaril, sh Kikepera LKA-l 3415 ha.

Kokku on Reiu jõe valgalal kraavide sulgemist teostatud ja kavandamisel seega kogunisti 100 ruutkilomeetrit ehk 11 protsendil valgala kogupinnast.

Kikepera LKA territoorium on 104 km².

Suurem osa Kikepera LKA-st on kaetud metsaga (u 83%), rabakoosluste osakaal on 17%. Metsad on valdavalt kuivenduse mõjuga, praeguseks võimsa kasvuenergia ja hektaritagavaraga 350 – 400 tm uuenenud ökosüsteemis. Isegi keskmine LKA hektaritagavara on 250 tihumeetrit.

LKA kaitsekorralduskavas kavandatud kraavide sulgemise mahtu tuleks kuivendatud metsade ulatuses vähendada.

Kokkuvõtvalt:

1. Kavandatav kiireloomuline ja väga mastaapne, kuni 100 km², suure tagavaraga kuivendatud ja uuenenud ökosüsteemiga metsade „taassoostamine“ Kikepera LKA-l, teistel hoiualadel ja RB hüvitusaladel ning selle tagajärjed on põhjalikult läbi kaalumata-prognoosimata nii seal kasvava metsa tõenäolise hukkumise kui süsihappegaasi, metaani ja naerugaasi emissiooni põhjustamise mõttes.

2. Kikepera LKA-l, teistel hoiualadel ja RB hüvitusaladel tehtud ja kavandamisel ca 100 km² „taassoostamise“ tagajärjed Lähkma, Vaskjõe, Ura, Surju oja ja teiste lisajõgede vesikondade veerežiimile ning seega summaarses koosmõjus Reiu jõe veerežiimile on siiani kavandajate vaatlusalast väljas. Samas oli alles möödunud aastavahetusel Reiu jõel viimaste aastakümnete suurim üleujutus, sh selle peatses RB ületuskohas. Samuti aga ka juba „taassoostatud“ 20 km² Kikepera LKA vahetus läheduses paiknevas Saunametsa külas.

3. Punktis 2 sisalduv eeldab riigihangete seaduse põhimõtetel riigihankega KSH teostaja leidmist ja osapoolte seotuse hindamist, vältimaks kraavide sulgemise/taassoostamise/veerežiimi reguleerimise projektide tellijate, teostajate, projekteerijate, tulemuste kontrollijate RMK, ELF jt, aga ka Saarde vallavalitsuse huvide konflikti keskkonnamõtjude strateegilisel hindamisel. Asjakohane on küsida keskkonnamõju hindamise programmi ja aruande kohta ekspertarvamused lisaks seni kraavide sulgemise projektidega seotud Tartu Ülikoolile ka Eesti Maaülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Teaduste Akadeemia vastavatelt erialateadlastelt.

Eeltoodust tulenevalt ning võttes aluseks kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 3 p 2, keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse § 2², § 6 lg 2 p 22, § 32, Saarde Vallavolikogu

o t s u s t a b :

1. Teostada keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH) Reiu jõe ja jõgikonna veerežiimi mastaapsetele muutustele, sh eeskätt suurvete ajal, tulenevalt Kikepera Looduskaitseala (LKA), teiste hoiualade ja Rail Balticu (RB) hüvitusalade veerežiimi radikaalsest muutmisest kraavide sulgemise (nn taassoostamise või veerežiimi reguleerimise) tagajärjel.
2. Teha Keskkonnaametile kui loodus- ja inimese elukeskkonna ohutuse eest vastutavale riigiametile ettepanek tagada punktis 1 nimetatud KSH nõuetekohane läbiviimine enne kraavide sulgemise projektidega jätkamist, tehes selle ülesandeks Riigimetsa Majandamise Keskusele ja ELF-le kui nimetatud projektide tellijatele ja vastutavatele teostajatele.
3. Otsust on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul teatavakstegemisest, esitades vaide Saarde Vallavolikogule haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebuse halduskohtule halduskohtumenetluse seaduses sätestatud korras.
4. Otsus jõustub teatavakstegemisest.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kadri-Aija Viik

volikogu aseesimees